

„A zene azé, aki megműveli”

Beszélgetés Andor Évával, Komlóssy Erzsébettel és Melis Györggyel

„Régóta egyebet sem teszek, mint alapköveket rakok le szellemi téren. Ezekkel úgy érzem magam, mint a régi latin mondás tartja, hogy fákat ültet a földműves, melyeknek gyümölcsét ő maga soha nem fogja élvezni.

A zene múlhatatlan része az emberi műveltségnek. Akiben ez nincs, annak a műveltsége tökéletlen. Zene nélkül nincsen teljes ember. Kiderült, hogy azokban az iskolákban, ahol a zene is kötelező, mindennapos tárgy, minden egyéb tantárgyat könnyebben és jobban tanulnak a gyerekek. Ez nem valami titokzatos varázs, hanem egyszerűen ez a mindennapos kis zenével foglalkozás annyira fölélénkíti az elmét, hogy fogékonyabb lesz minden mással szemben is” – írta Kodály Zoltán. Születésének 125., halálának 40. évfordulója alkalmából is időszerű újragondolni Kodály Zoltán tanítását. Nem koptak meg, mégis próbálják fölszedni és félretenni a rég lerakott alapköveket. Hogyan leszünk így „zenében művelt ország”? Erről is beszélgettem Andor Éva Liszt-díjas, Erdemes Művész operaénekesnővel, a Zeneakadémia tanárával.

– A zenében művelt ország megteremtésének alapvető eszköze az iskola, amely a görög nevelés eszményét követve, abban a zenének megfelelő helyet biztosítva, megteremti test és lélek harmóniáját. Az általános, mindenkire kiterjedő zenei oktatás nem csupán egy művészeti ág pozíciójának erősítése, hanem hozzájárulás egy jobb, műveltebb, szélesebb látókörű, tehát boldogabb nép létrejöttéhez. A zene csak annak számít luxuscikknek, aki pusztán alkalmanként, „programként” él vele. Aki napi kapcsolatban áll a muzsikával, tudja, hogy felbecsülhetetlen ajándék, energiaforrás, varázseszköz az emberiség kezében. Kodály egész életében erre hívta fel figyelmünket, szerinte „A zene az élet szépségét, s ami benne érték, azt mind meghatványozza.” A spirituális gazdagság egyik feltétele a kifinomult lélek. Ehhez nélkülözhetetlen eszköz a zene. Nem a csúcsteljesítmények, hanem a kezdetek és elindulások voltak a legfontosabbak számára. Követőinek, a mai zenepedagógusoknak is ezt kellene szem előtt tartaniuk. Kodály úgy vélte, már az anyaméhben el kell kezdeni a zenei oktatás előkészítését. Ha a várandós kismama naponta éne-

kel magzatának, már tett valamit gyermeke zenei nevelésének érdekében.

– *Kodály maximalizmusa, ön- és népnevelése sok zenésznek és pedagógusnak adott útmutatást. „Legyen a zene mindenkié!” – hangzott híres mondata. Ma már nemcsak módszertanát igyekeznek kivonni a tananyagból, hanem magát a zenét is.*

– A gyakorlati zenei tennivalók Kodályt mint pedagógust új oldaláról világítják meg. Talán a legszigorúbb nevelő volt, a legigényesebb s a leghitelesebb. Irtózott az elvont szellemi tornától, a „papírostól”, az íróasztalok légkörétől. Művészete, pedagógiai, tudományos munkássága is élő, állandóan új hajtást hozó borkorra hasonlított. Minden ága-boga közkincs volt. Ma csupán annyi lenne a dolgunk, hogy ápoljuk és szaporítsuk. Az összes műve és tette egyetlen célt szolgált: a magas színvonalú, általános magyar zenekultúra megteremtését.

Ő az, akit az óvodás gyermekek énekétől az elemi és középiskolai ének-tanításon keresztül a nagy ifjúsági énekes megmozdulásokig, az amatőr kórusoktól és zenekaroktól kezdve a legmagasabb zenei intézményekig a zene-

pedagógia összes kérdései behatóan foglalkoztattak. Kodály Zoltán a pedagógus ebben már kultúrpolitikussá emelkedett. Az életműve megismertetésén munkálkodó mozgalom az egész világra kiterjed. Egyre több helyen alakulnak Kodály Társaságok, Intézetek, és eszméi követésében éppen a legnagyobb, a leggazdagabb országok járnak élen: az Egyesült Államok és Japán. Eközben saját hazájában, mintha már túl akarnánk jutni rajta – anélkül, hogy valójában eljutottunk volna hozzá.

– „*A zene azé, aki megműveli. Lassan nem lesz, aki megművelje, mivel a zenetanárok képzését is korlátozzák?*”

– Nagyon sok múlik a pedagógusokon. Fejleszteni három dolgot érdemes: az értelmet, a türelmet és a közlő erőt. A tehetséget nem lehet, az vagy van vagy nincs. Megfelelő vezetés nélkül csak vadhajítások burjánzása tapasztalható. Kodály szellemi ereje hatalmas tőketartalék, de minden hiába, ha könyvtárakban porosodnak remek tantervei, örökérvényű módszerei, és nem használják minden korosztálynak egyaránt jól alkalmazható zenei gyakorlatait. A világszerte híres Kodály-módszer nem merev, szigorú elvekből, hanem jól bevált és az egyénhez igazítható gyakorlatokból, zenei útmutatásokból áll. Kodály gyakorlatai megkönnyítik a zenetanulást. A szolmizálás begyakorlásával egy olyan készségre teszünk szert, amivel úgy olvassuk a kottát, mint a könyvet. De ezek a tanítások nem csupán a zenéhez kapcsolódnak. Kodály megkövetelte énekeseitől a tiszta és tagolt beszédet. Mert a tiszta beszéd az ember megkülönböztetője, nevelője és nemesi oklevele. Eszménye az emberi hang, a vox humana, s rajta keresztül az emberi méltóság, a klasszikus méltóság volt. És mert hitt benne, hogy a zene az egész világról el tud mondani valamit, ami más művészetek előtt zárva marad: azt az egyetlen és leg-

főbb mondanivalót keltette életre és szólaltatta meg egész életművében.

– *Kodály a magyarság és a világgkultúra egységét vallotta. „Kultúrát nem lehet örökölni... Kultúra annyi, mint tanulás: megszerezni, színvonalon tartani nehéz, elveszte-*

Andor Éva

ni könnyű.” *Kodály a szellem erejében, hatalmában hitt, vagy abban reménykedett, amiben mi is bízunk manapság, hogy eljön egyszer az „így nem lehet tovább” hangulat?*

– Kodály tanításában az erkölcsi és esztétikai értékek egyet jelentettek. Ady Endrével egy időben döbbsent rá, hogy Magyarország a félemberek, a tehetséges műkedvelők, a derékba tört ígéreték hazája, és akkor megfogadta, hogy az ő műve azért is teljes lesz, és a népet, az országot is meg kell majd változtatnia maga körül, a teljes emberek országává. Kodály ebben is jó példát mutat, hiszen az önművelés terén elért eredményeit is tanítani lehetne. A Mester több annál, mint ami szakmai jellemzéssel elmondható róla: nemcsak művész, hanem a kultúra harcosa is egy személyben. Tudós, pedagógus, író. Az egyik legnagyobb európai humanista. És nemcsak gondolkodó, hanem cselekvő, sőt megszállottan dolgozó ember volt. Írásban is sokat lehetett tanulni tőle. Ő maga Pázmánytól, Mikestől és

Aranytól tanulta a tollforgatást, de jól ismerte a német, az olasz, a francia és az angol kultúrát is. Lángoszlop volt, akit követni kell ebben a sötét korban.

– *A népdalok időtlen és mégis időthordozó kincseink. Mekkora hangsúlyt kapnak a mai zeneoktatásban?*

– Minden nemzetnek a saját népzenejéből kell kiindulnia. Zenei anyanyelvünket – amit Kodály és Bartók fedezett fel – nem szabadna elhanyagolni. És főként nem kellene hagyni, hogy a populárisabb zenék kiszorítsák a tantervből. Még nem vészett ki teljesen a népzene az oktatásból, de ha így haladunk tovább, pár év múlva már csak emlék lesz. Tóth Aladár szerint Kodály egy egész világot látott meg a népdalban. Minden nagy műfajt kipróbált rajta, vele, benne és körülötte: az apró idillt, a mulató-nótát, a szatírát, a virágéneket, a románcot, a játékdalt, a balladát, a kantátát, s végül magát a drámát is, előbb csak a népszínművet (*Háry János*), utána magát az életképből kibontakozó igazi drámát a *Székelyfönóban*.

– *Milyen személyes emlék fűzi önt Kodály Zoltánhoz?*

– Életem egyik legsodálatosabb, ha talán éppen nem a legnagyobb ajándékának tekintem, hogy a tanár úr műveivel még egészen kicsi gyerekként megismerkedtem, majd nem sokkal

később vele magával is személyes, sőt atyai-gyermeki kapcsolatba kerülhettem. Megérintett Kodály puritán nagysága, fenséges egyszerűsége s a belső nyugalom, a teljes kiegyensúlyozottság, mely belőle kisugárzott. Köztudomású, hogy csak annak adott autogramot, aki az elégett énekelnivalót első látásra leolvasta. Hálás vagyok, amiért ilyen szigorú volt. S hogy milyen szükség van pályámon a lapról olvasás készségére, azt naponta tapasztalom. Főiskolás koromtól egészen közeli emberi kapcsolatba kerülhettem vele, s ezt második feleségének, Sáríkáknak köszönhettem, akivel korábban évfolyamtársak voltunk a Zeneakadémián. A gyerekkori és kórusbeli élményeim kívül felejthetetlen marad számomra az a néhány alkalom, amikor Bartók op. 15-ös dalainak rádiófelvételére előkészített, ahogy rávilágított egy-egy összefüggésre és annak zenei és technikai megoldására. Milyen könnyűvé váltak e dalok intonációs buktatói az általa javasolt gyakorlási mód révén. Mindig arra törekedett, hogy mindenkiben megtalálja a jót. Ezt számtalan megnyilvánulásából megfigyelhettem. Igényessége ma is példát ad számomra. A legszebb dedikációt, amely útravaló egész pályámra, egy fénykép aláírására kaptam tőle: egy zeneakadémiai koncertbeugrás után, az utolsó *Te Deum*-előadáson, amelyen jelen volt. Egy háromvonalas „C”-t rajzolt, s mellírta: *Excelsior* (legalább). Azóta is mindig ez jut az eszembe, ez ad ösztönzést az alázatos munkára. Soha nem lehetünk elégedettek azzal, amit elértünk. Arra törekszem, hogy az emberségnek és a művészetnek háromvonalas „C”-jét alsó határnak tekintsem.

A továbbiakban Komlóssy Erzsébet Kossuth-díjas operaénekesnő és Melis György Kossuth-díjas operaénekes vall Kodály-élményéről.

– *A legendás páros „Háziasszonyának” életében milyen szerepet játszott Kodály Zoltán?*

– Még mielőtt Kodályt ismertem volna, már egész kicsi gyermekkorom óta énekeltem népdalokat. A *Szegény vagyok, szegénynek születtem* című népdallal kezdődött pályám. 1955-ben Szegeden énekeltem először a Háziasszony szerepét a *Székegyfőnőben*. Legendás *Székegyfőnő* előadásokkal kezdődött a pályám. A *Te túl rózsám, te túl kezdetű* dalt nekem írta a Mester, utólag beillesztve a már teljesen elkészült műbe. Megrendítő pillanatokat éltünk át e dal éneklése közben. Nemcsak a közönség, de valamennyi szereplő szemébe könny szökött.

– *Nagyobb izgalommal lépett a színpadra, amikor Kodály Zoltán is a nézőtérre ült?*

– Kodály majdnem minden előadásra eljött. Ösztönzőleg hatott rám jelenléte. Életem egyik legnagyobb dicsérete volt, amikor Kodály azt mondta, hogy pontosan ilyennek képzelte a Háziasszonyt. Ez a kijelentés felért egy Kossuth-díjjal.

– *Melis Györggyel csodálatos párost alkottak mindkét Kodály daljátékban.*

– Nagy élmény volt velem énekelni. Belőle is olyan természetesség áradt, amit nem lehet tanítani.

– *Ugyanez Önről is elmondható. A természetesség valóban nem tanítható, de mi az, ami átadható?*

– Nagyon fontos a jó technika, a biztos zenei fölkészültség, de a lényeg valóban átadhatatlan. A tanításban és az éneklésben is nagyon fontos a morál, a szakmai alázat és a mindenre kiterjedő maximalizmus. Kodály ebben is komoly példakép volt. Az ő idejében a Magyar Állami Operaház a zene temploma volt. A művészek olyan áhítattal énekeltek, mintha imádkoznának. A hitnek ereje, a kimondott szónak súlya és fogatja volt. Katartikus produkciók születtek. Amikor Kodály-

dalt énekeltem, akkor mindig a természetes előadásmódra törekedtem. Ma ez nehezebben megy a fiataloknak, akik már igencsak elszakadtak a népzene-től – a gyökerektől. Kodály is azt tanította, hogy a legegyszerűbben kell énekelni műveit. Az egyszerűséget a technikával kell összekapcsolni.

Komlóssy Erzsébet és Melis György

– *Milyen változás fedezhető fel Kodály műveinek mai előadásaiban?*

– A mai előadásokban nem érzem a mélységet. Hiányzik a belső egyszerűséggel elmélyült dalolás. Erre születni kell, de Kodály szerint a legtöbb zenei érzék fejleszthető. Talán az egyszerűség, természetesség készsége is. Sajnos ritkán tűzik műsorra Kodály két daljátékát, pedig a mai közönségnek is szüksége lenne egy kis „vérfrissítésre”. A derűt, bölcsességet és tiszta humánus hordozó művek ugyanúgy megállják helyüket a Magyar Állami Operaház színpadán, mint a többi opera.

– *Melis György pályájának is jelentős mérföldköve volt a Kodály Zoltánnal való találkozás...*

– Életem egyik legnagyobb élménye volt, amikor az egész országot bejártuk a *Háry Jánossal* és a *Székegyfőnővel*. Külföldön is nagy sikert arattunk, mert különleges zene volt ez az olasz, francia, német operákhoz szokott közönség számára. Amikor 1949-ben lezárultak a határok, egyedül Kodályt engedték külföldre. Mindig csodálkoztak azon, hogy visszatért. A zeneszerző úgy érezte, hogy ha elhagyná hazáját, megtagadná életművét. Ebben is példaképem volt a Mester. Bár szigorú, maximalista pedagógus hírében állt, mégis azt hangoztatta, hogy nincs botfülű ember, ugyanis a zenei hallás fejleszthető.

Páratlan gazdagság Bartók és Kodály népzenei gyűjteménye. Hazai és külföldi szakemberek Kodályt és Bartókot tartják magyar zeneszerzőnek. Szerintük például Erkel nyugati, főúri tánczenét írt. Az ősi magyar dallamok Kodály és Bartók zenéjében fedezhetők fel.

– *Milyen instrukciókat adott Kodály Zoltán a próbák során?*

– Nem szólt bele a produkcióba, mindent egyik kedvenc karmesterére, Ferencsik Jánosra bízott. Magunktól is tudtuk, hogy éneken és játékban is az egyszerűsége kell törekedni. Ez annyira sikerült, hogy Gábor Miklós szerint nem lehetett észrevenni, hogy énekelek. Komoly szakmai sikert jelentett nekem hazánk egyik legnagyobb színészenek a dicsérete.

Minden további szerepemben igyekeztem megőrizni ezt a nemes egyszerűséget. Kodály hatása egész pályámon érezhető. Nem tanítok, de ha fiatal kollégák tanácsot kérnek tőlem, szívesen segítek nekik, természetesen Kodály szellemében.

Máry Szabó Eszter